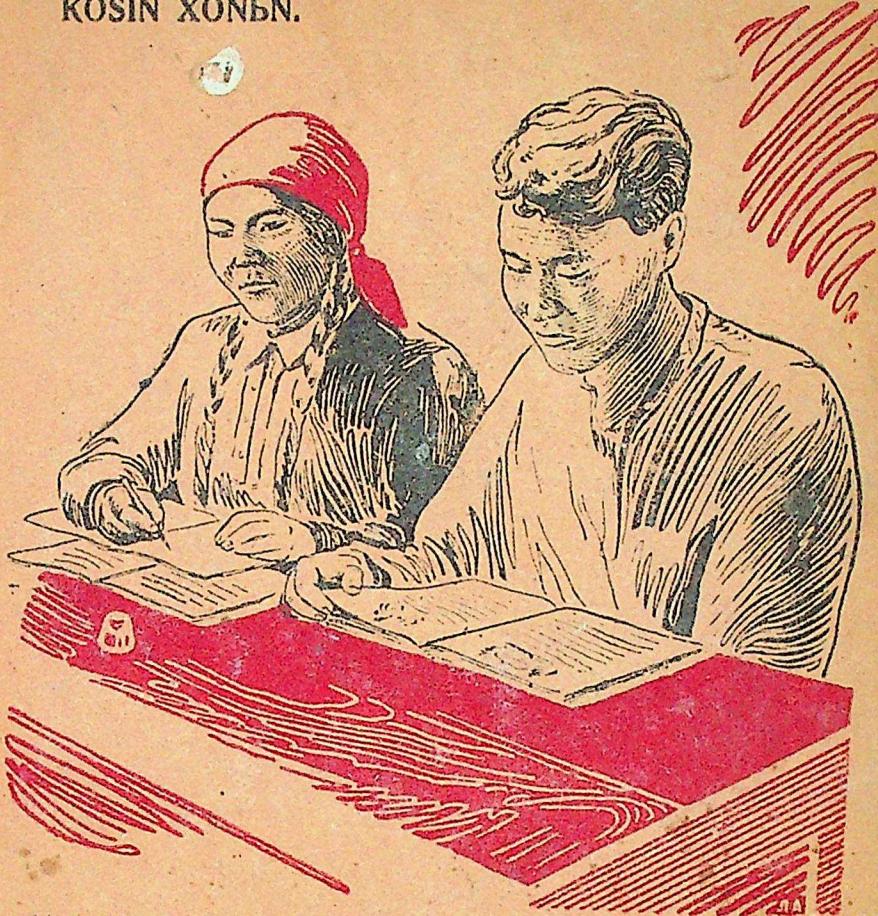
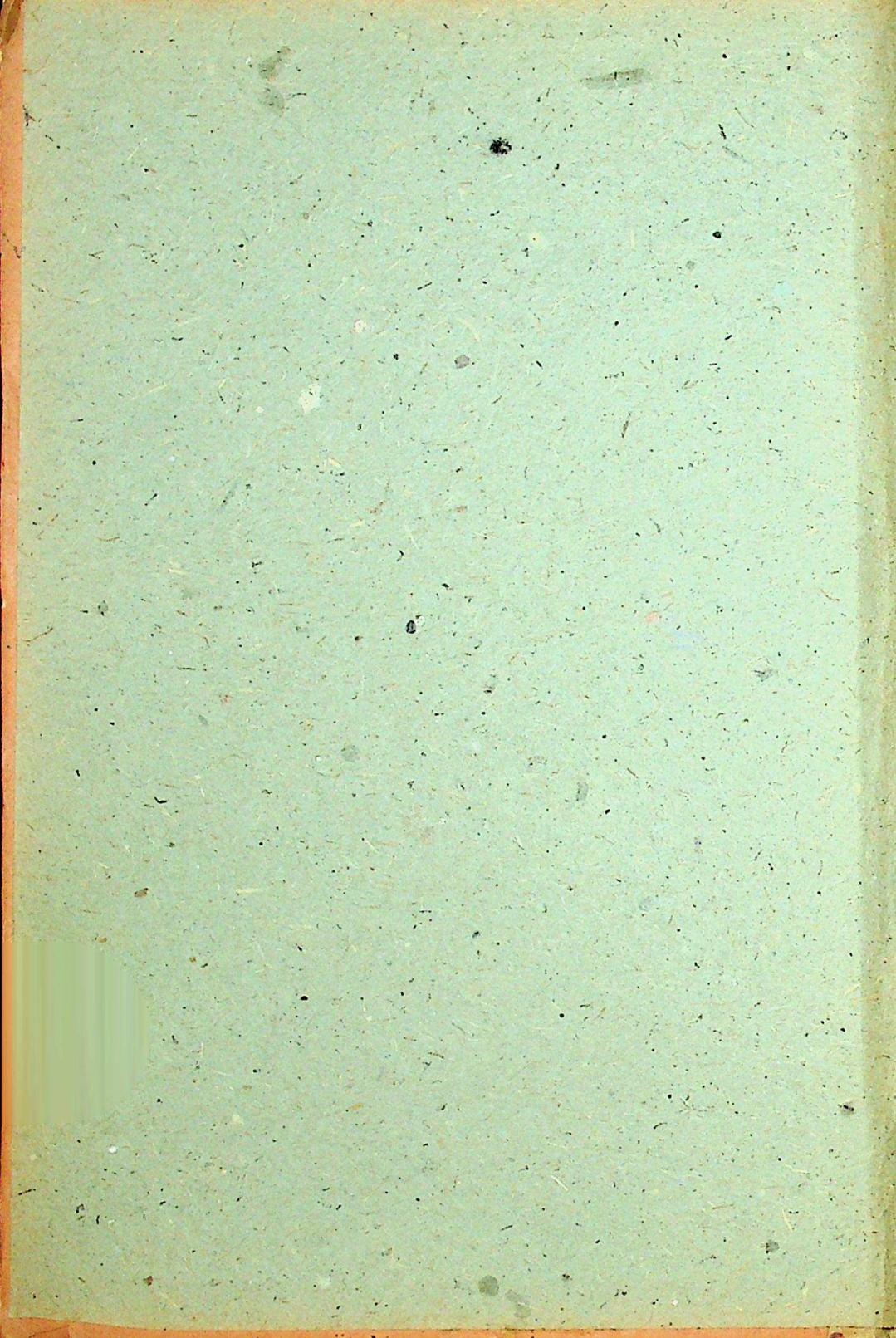

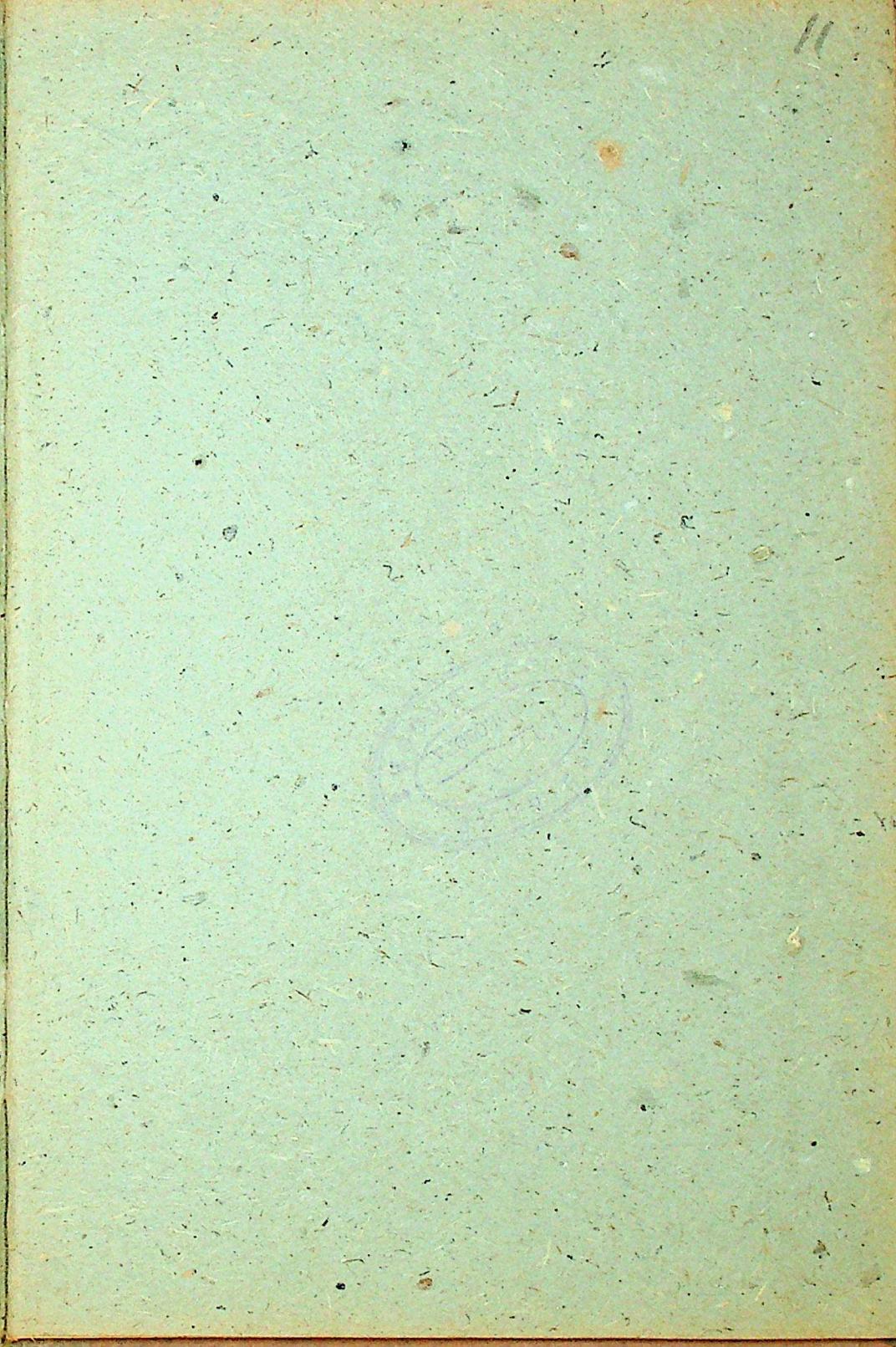
KOSIN XONÑN.

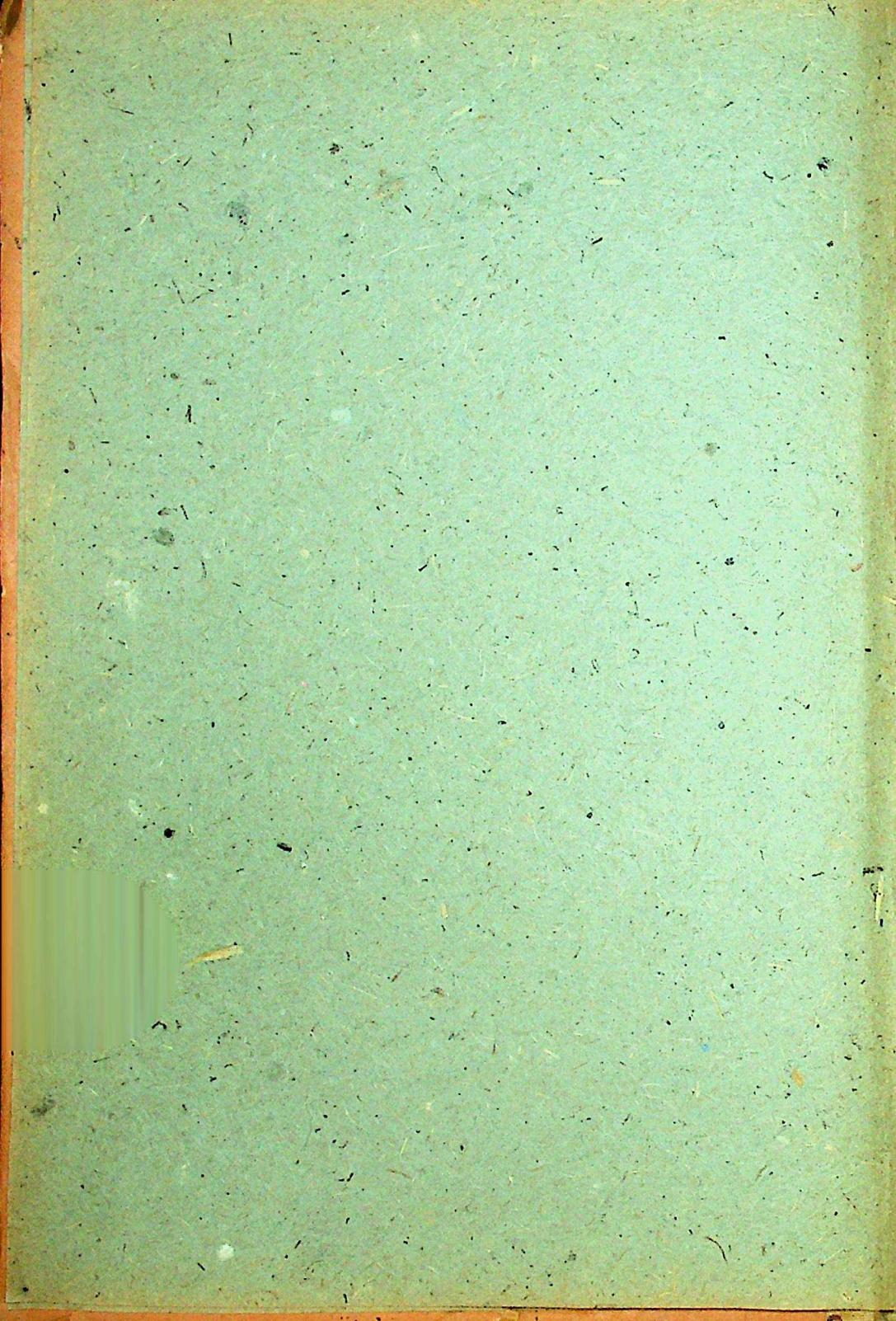

MEDƏTNRİN SURHALIN BUKVAR

XALIMÖ TANHQÇIN DEĞİR HƏRHAÇ
ELST 1938

KOSIN XONÑN.

MEDƏTNRIN SURHULIN BUKVAR

Xalymg tanhçin kycəgç komitetin erdm-surhulin xalx
tolhalgçın gizgvç *Munin Bemə* orçullhıñň batrav.

XALYMG TANHÇIN DEGTR HARHAÇ
ELST 1933 z.

Төрә јасврнъ—Baldr E.

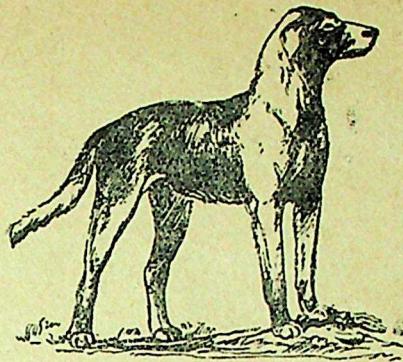
N.-V. Krajin Degtr harhaç bart beldəd harhv:

Texredaktor Lebedev I. A.

Xələz harhilnъ: Kəkən E. A.

Подготовлено к печати и выпущено Н.-В. КрайГИЗом.
Кадм. обллит № 245. Тираж 15.000. Бумага 62×94/и. Печати. лист 3¹/4. Зн. в /печати. листе 23.700
Заказ № 5137. Сдано в прониз. 2/XII-33 г. Подп. к печати 17/XII-33 г.

Саратов. Тип: № 1; Н.-В. Крайполиграфтреста.

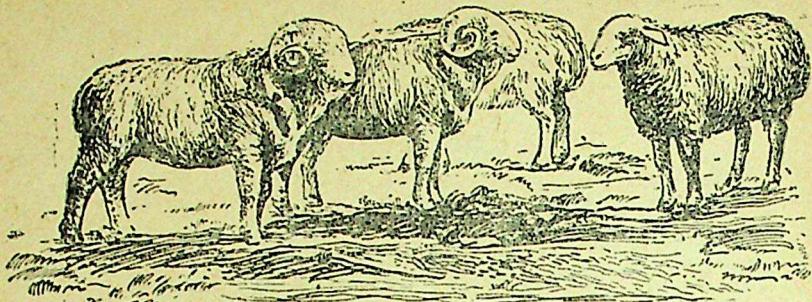
noxa

n o x a

noxa

n n o o x x a a

noxa

xən

θə

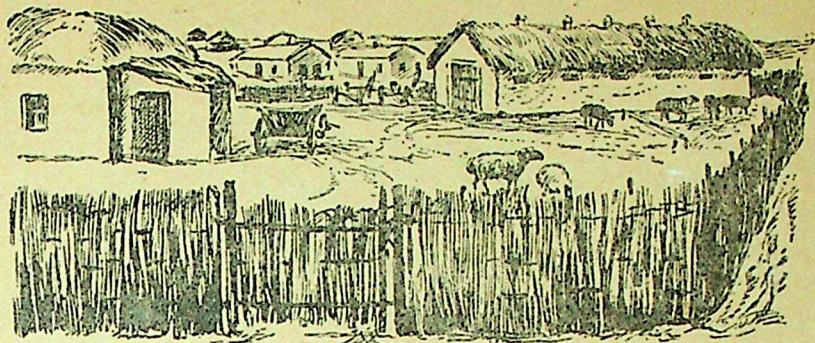
x

θ

n

— x x — n n — θ θ —

— xən —

xasa

ŞŞ

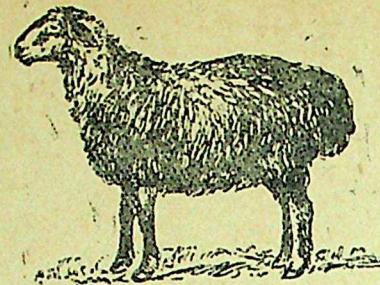
xa

şa

xasa

a a a ş ş ş x x x

xasa

xar xən

Rr

X a r

XAR

x x t t a a

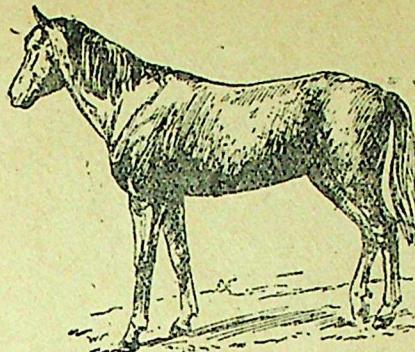
xar

noxa

xən

xasa

xar

mørn

Mm

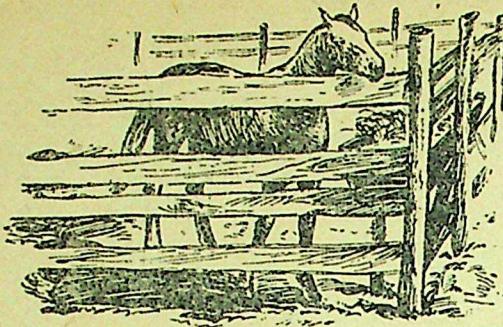
m ø r n

M M M ø ø ø r r r n n n
mørn

xən
xar

noxa
xaşa

Mørn

mərn xəşad

Dd

x a ş a d

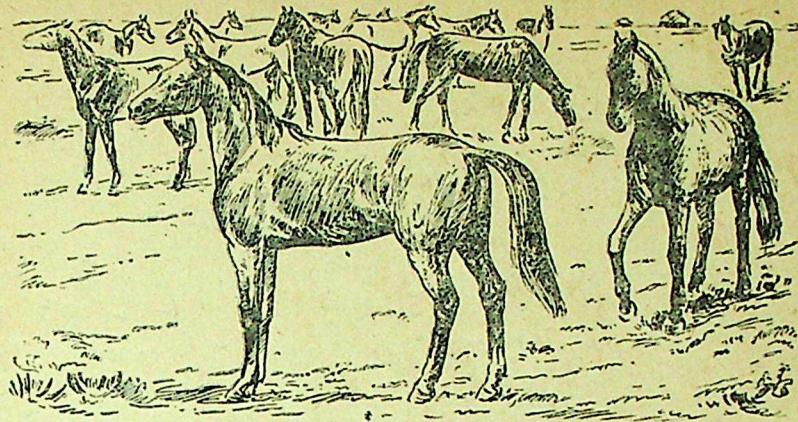
mərn xəşad

x x s s a a d d

Mərn xəşad.

Xən xəşad.

xad	od	xas
ad	xada	şam
oda	Dax	şa

adun

Uu

a d u u n

adun

a a d d n n u u u

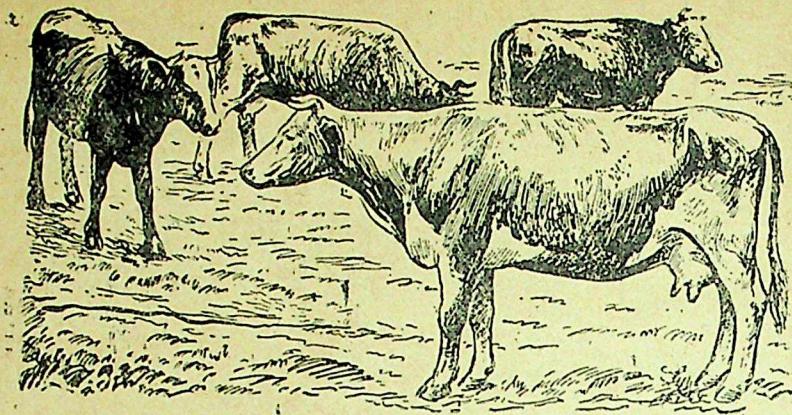
adun asna.

adun

şud

Udan

nur

mal

m

a

l

L1

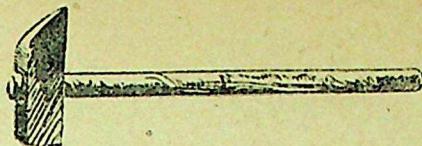
La

M M a a l l

Mald odla

an
un
ilan

nur
mən
şulun

en alx

Ee

e n

en alxar xad.

en alx mana.

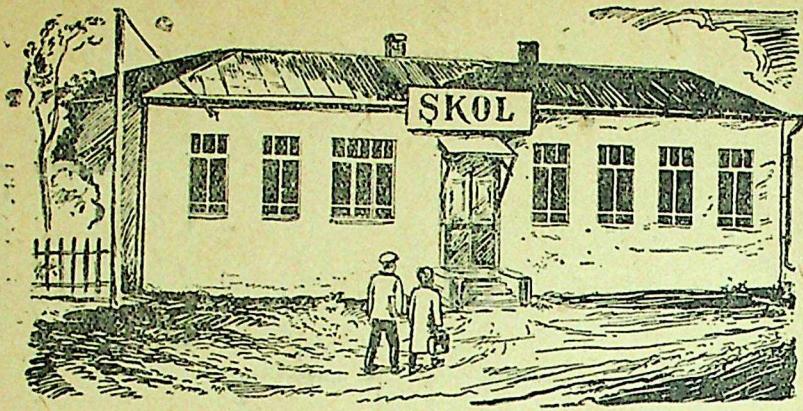
en xaşa xa.

b l l l en

En xaşa xa.

Em
nern

del
mel

ŞKOL

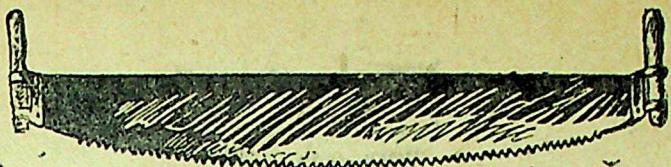
Ş K O L

Kk

En mana şkol.
Nona şkold od.
Namru şkold odla.

K k k k skol
Nona skold od.

kəl	mokn
moka	kerm
Nona	

KØRƏ

éé

KØ|RƏ

Laku en mod kørəd
Kuka mod kørədlə.
Kuka nər xələ.
Namru mərnə xaşa kelə.

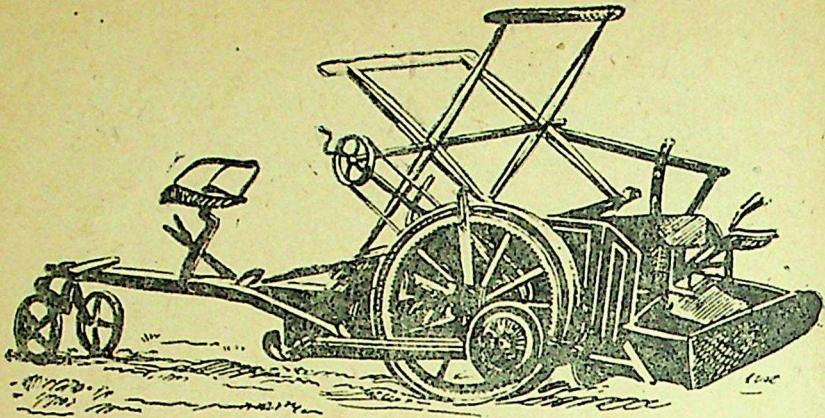
z z z z KØRƏ

Kuka nər xələ.

dørə

malə

xər

MAŞIN

ma	şin

Ii

Şin maşin.

Maşin olna.

Mini maşin şin.

i i i maşin.

mini maşin şin.

şim

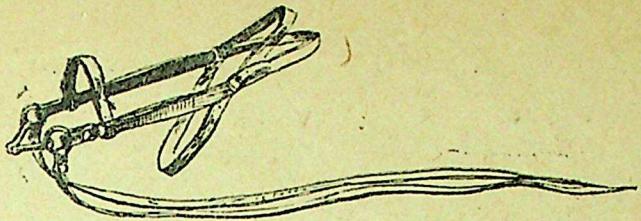
şir

kir

şil

şikr

İdən

XAZAR

Zz

xa	zar

Kiru xazar kenə.

Kuka mər xazarl.

En mana kolxoz.

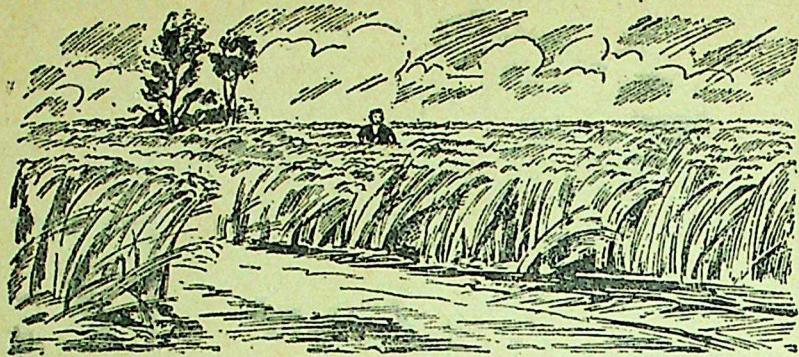
En mana kolxozin mal.

X X X X xazar.

En mana kolxoz.

zara	kezə

zura	zax

TƏRƏN

Tt

tə rən

Kolxozin tərən.

Mana kolxoz dala tərətə.

Kolxoz traktorta.

Kolxoz oln maşitə.

T t trən traktor.

Kolxoz oln maşitə.

Taka

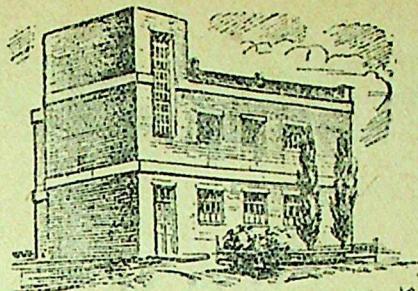
Kitə

Torm

Term

Kitn

Utan

GER

g e r

Gg

Modn ger.

Kolxozin modn ger.

En ger Goga kelə.

Kolxozin ger dulan.

gg ger

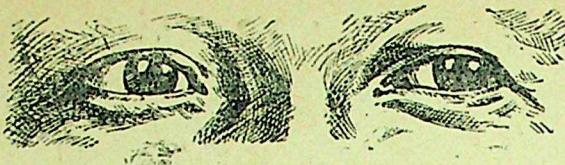
Kolxozin ger dulan.

gerl

gerin

şog

şugan

NYDN

Yy

ny | dn

Kukan nydn mu.

Kuka xold yzxş.

Kirun nydn gemtə.

Kiru nydən emnyl.

*Yy y nydn
Kiru nydən emnyl.*

gyn

zyn

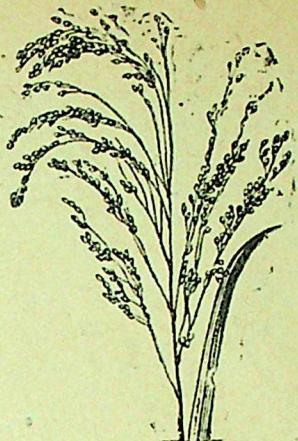
sydn

nykn

kyzyn

şyryñ

SƏG

[Ss]

[s] [θ] [g]

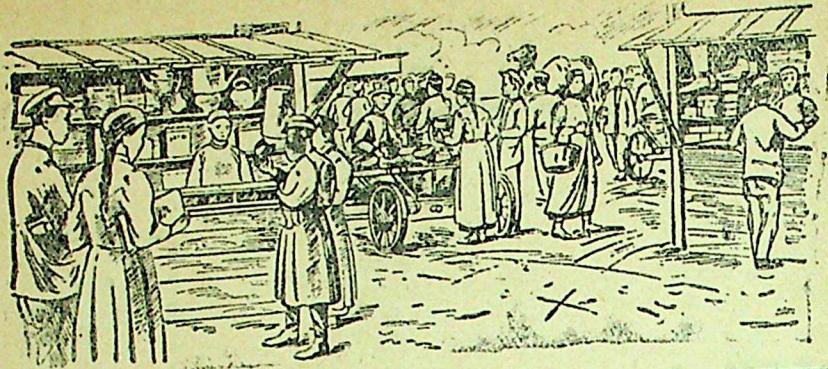
Kolxoz dala səg terlə.
Ter səgəs ik səg unla.
Səgin xaş sən.
Tos kexlə xaş degd sən.
Səg ikər tərxlə sən.

*Ss ss sog
Səgin xaş sən.*

mis
sam

sur
usn

kysm
zysm

BAZR

Ba | zr

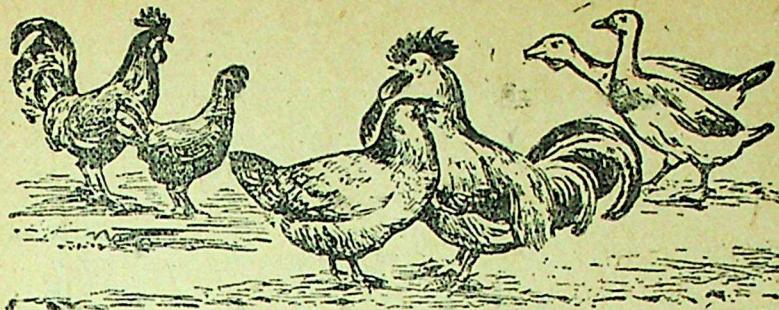
Bb

Mana kolxozin bazr ik bolna. Bazrt ysn, tosn orna. Xən, ykr mərn bas orna. Budə, temsn bas orna. Bazrt əmtn big-big gigəd bənə.

Bb bazr

Budə, temsn bas orna

bog	aB	bulg	balg
bag	dab	belg	bilg

ŞOVUN

Şo | vun

Vv

Şovun ik olzta. Şovun max
əgnə. Şovun əndg, bul əgnə.
Mana kolxoz taka əsknə. Dala
ərvlg, əndg avna. Kolxoz-
mud şovu əskəd bəxlə sən
bolx.

Vv şovun

Ova

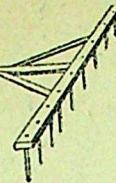
Dava

Avad

Davad

Avla

Avlav

MAZUR

Zz

Ma zur

Manz kolxozd bəxs. Əvsən mazurar mazurdna. Dorz kolxozd bənə. Kolxozi mərn mazurta. Dorz ter mərn mazurar mazurdna. İm mazurar ədrətən dala əvs mazurdz bolna.

Zz mazur

Kolxozi mərn mazurta.

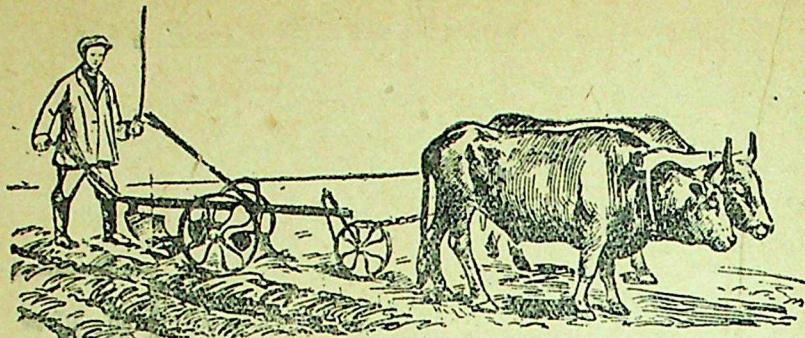

Şalh

Əvsnə xadıhn ekly. Hərə hanzdan hal orulad şalhan bərəd harv. Hərən hazr ik biş. Bolv zəvər udan xadv. Hal ydin xalund zovad bəv. Zərmdən hanzasn uta harhad hazr daxad suna. Kolxozd es orsndan zovad bənə. Xavra Hərə kolxozd orxar sedlə. Zug Hərə kulagin yg daxad bənə gigəd kolxoz avsn uga. Oda Hərə endyhən medv. Kulagin yg daxad bədgən urxan sanv. Şinəs kolxozd orx erlg əkər şidv.

Hh salh

Hərn hazr ik biş.

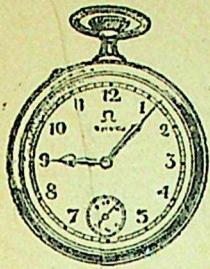

Car C a r

Cc

Xavr bolv. Tərə tərx cag irv. Kolxozin brigads cuhar kədılmştən orv. Kyn bolhn cuhar kex kədilmişən mednə. Cag yrxş. Hazran darud xahlad təgsəv. Cuhan şunz kədlv. Kykduls zalu ulsas dutuhar kədlsn uga. Ter dotr brigadir Cahan ikər şunz kədlv. Cahana brigad kədilmişən bocanasn ert təgsəv. Cahana brigad talin brigadt nəkd bolv. Mana kolxoz nadk kolxozmudas cuharahas ert kədilmişən təgsəv. Mana kolxoz nutgin ulan doskd orv. Cahan bas orv.

Cc car car
Cuhar şunz kədlv.

Ças

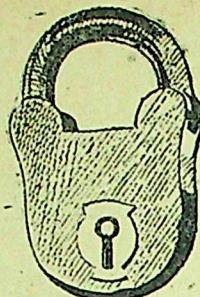
Ç a s

Çç

Manz Stalingradin zavodt kədlzələ.
Şunz kədləd zurahan kycəhəd bəz. Ter
kədləştən neg çasar belg avç. Sən ças.
Zavodt bəxdən çasar kədilmiş kedg surç.
Oda Manz kolxozd brigadir bolz bənə.
Kədilmişən çasar kenə. Manzin brigad
neg çign ədr yrəxş. Kədilmişən digtəhər
kenə. Ken kedy ças kədlsig mednə.
Manzin brigad kədilmişərn negdgç bri-
gad bolv. Nadk brigadırmış Manzig
duradg bolv. Kədilmişən bas çasar kedg
bolv.

Cc cas

Kədilmişən çasar kəns
Manzin brigad neg çign
ədr yrəxş.

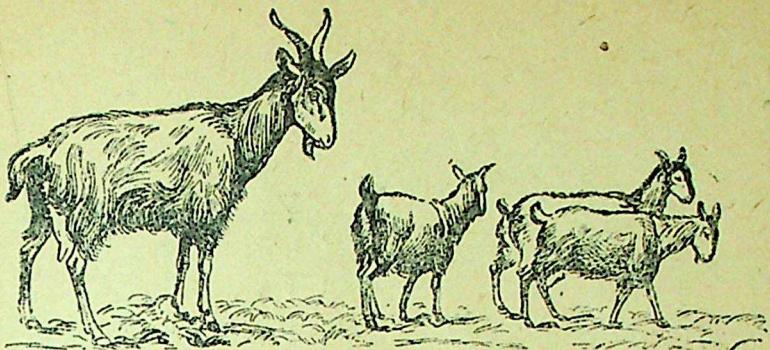

Опъс

Ь

Medətən surhuls omşlhna gert bolha.
En gerin neg өrədn̄ь medətn̄ь surna.
En өrəhin̄ь Bova xələnə, xurana. Bova
bas surhuls surna. Bova zalxurxş. Опъ-
din өрəhən uhahad en cevrər vərnə.
Surhulin nom çilxlə Bova өrəhən səvyr-
dnə. Onъslad tylkyrin̄ь dyrçkəd xərnə.

Onъdin en orshon uhahad cevrər vərnə. Onъslad tylkyrin̄ь dyrçkəd xərnə.

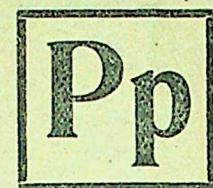
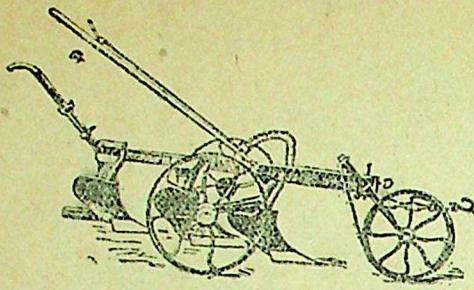

Jaman Ja man

Jj

Jaman olzta mal. Jaman ys, max əgnə.
Jaman bul əgnə. Jaman xojr horvn işk
əgnə. Jamana bular belə, əms kexlə
sən jumn. Jirdən jaman ik olzta jumn.
Kolxoznıqud olar jama əsktn.

*Jj jamán
Jirdən jaman ik olzta
jumn. Kolxoznıqud olar
jama əsktn.*

Plug

Mana kolxoz 5 plugar hazr xahlna. Plug bolhnd 3 par car tatna. Urdnъ xahlad uga hazr bolxla 4 par car tatna. Plug bolhnig jovuldg uls vənə. Pyrvə neg plug bij derən daz avb. Amrsn cagtan plugan xələhəd arçad vənə. Pyrvən plug xamxrsn uga. Kədilmiş çilxlə Purvə plugan, arçad cevrləd sara dor zogsav. Zərm nəkdydnъ plugan arçl uga zogsav. Pyrvən plug şin jumn kevtə gilykəd vənə. „Kolxozın jumn—mini jumn“ — giz tolna. Tegəd çign daz avsn juman sənər xələnə, kədilmişən sənər kenə.

*Pp plug
Pyrvən plug xamxrsn
uga.*

Dən

Nn

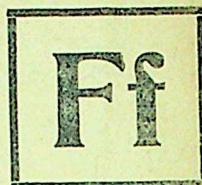
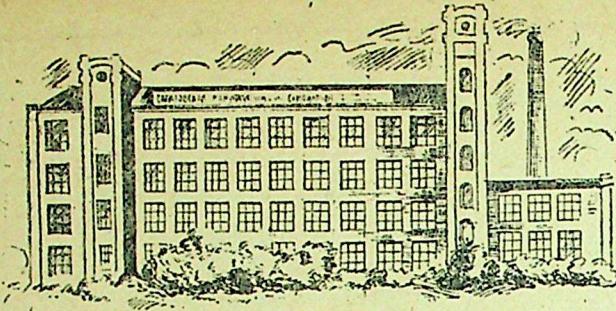
En zil sadg ykr uga kolxoznyg uga bolv. Ter jungad gixlə SSSR-in Sovnar-kom boln Komuna partin ax komitet im togtavr kev: ykr uga kolxoznygudt dən bolx.

Ykrmyd xuldz avx məng salhz harhv. Ykr avsn kolxoznygud ykrinnə ynip kəlsnənnə ədrəs dəncav.

Mana kolxozin çlen Sanz bas ykrte bolv. Nurhlz xar cə uzəsn Sanz ystə cətə bolv. Ykr əgxig medçkəd, Sanz kədilmişən ikər şunz kedg bolv.

Sanzin gerin kyn Cahan bas kədldg bolv. Zil ciləd kəlsnə ədrin to avgdv. Sanz Cahan xojr zəvər ikər kəlsnə ədrətə bolz. Ykriin yn dəncahad canb yldv.

Nn, don,
Ykrin yn dəncə
had canb yldv

Fabrik

Filatova gidg kykd kyn fabrikd kədlnə. Ter fabrikd koft, şarf əlgəd kenə. Filatova kədlmşən jir sənər mednə. Kədldg maşihən degd sənər mednə.

Filatova fabkomin çlen bolz vənə.

Filatovin sedvərər fabrikd biçkn kykdin jaslı harv. Filatovin kyçər medətəuls surhdg surhulı harv.

Filatova şunz udarnıg bolz kədlnə. Filatovic nadk kədlmşçnrnń daxad sənər kədlnə.

Kədlmşçnr cuhar Filatovd durta.

Ff fabrik

Filatovin sedvərər fabrikd biçkn kykdin jaslı harv.

Ygs əsəs byrdsn boldg.

Egsg əs, **xadvr** əs giz bədg.

Egsg əsig im yzgydər (temdgydər)
medyldmn: **a, e, ə, i, o, θ, u, y.**

Xadvr əsig im yzgydər medyldmn:
B, C, Ç, D, F, G, H, K, L, M, N, H, P,
R, S, Ş, T, V, X, Z, Z.

Udata egsg əs, udan uga egsg ə.
benə. Udata egsg əsig davxrlz biçdmn.
Ylgırlxd: teerm (budə teermddg). En ydg
e udanar tatz kelgdnə. Term (gerin term)
gidg vgd e udanar tatz kelgdxş şuluhar
kelgdnə, ter uçrar xojr e biçgdzəxş.

Ydata əg davxrlz deer zasnla ədl, xojr
ədl ygst biçdmn. Ylgırlxd:

Xəən—xən, uul—ul, toosn—tosn,
saasn—casn.

Im ədl ygs biş bolxla udata ə sonsgdv
çign, davxrlz biçdmn biş. Ylgırlxd: kykn,
xosn, nosn tergytn. En ygst udanar
sonsgdna, bolv davxrlz biçxmnn biş.

Aa Bb Cc Çç D'd

Aa Bb Cc Çç D'd

Ee Ëë Ff Gg Hh

Ee Ëë Ff Gg Hh

Ii Jj Kk Ll Mm

Ii Jj Kk Ll Mm

Nn Nn Oo Õõ Pp

Nn Nn Oo Õõ Pp

Rr Ss Şş Tt Uu

Rr Ss Şş Tt Uu

Vv Xx Yy Zz Žž Ъъ

Vv Xx Yy Zz Žž Ъъ

Leninə zavr kycəvdn.

Biçg es meddg ulsig biçz avç jovsn komis Bambşad orad irv.

Bambş orn deerən kevtz. Hartnъ „Taňhçin Zəng“ gazət vənə. Bambşın gergn Bulhn jum ujad suuna.

Gazət vərzəsn Bambşig yzəd komis alıng bolv.

— Kekşn ax, ta biçg meddg bolvzat? Bidn tanig biçg es meddgt tolad jovnavdn.

— O, vi kezənə biçg meddg bollav. Nam medşən martyzav gigəd en gazət avxuldg boluv,
— giz Bambş kelv.

— Ne, tiklə gergnən meddg uga bolx.

— Nəmə biçg medxş giz jahz mednət?
Bi bas omşdv, biçdv. Əvlə surlav.

Mana ərkd biçg es meddg kyn nam uga,—
giz Bulhn kelv.

— Nam en uls cuhar tanla ədl bolxla sən
bolx bilə,—gigəd komis daruk gertnъ orv.

Nar yzyv.

(Kolxoznъ əvgnə tuz).

Bi oda 55 nastav. Əmd jovx nasndan nam
sən jum yzəd ugav. İk biçknəsn avn vaja-
çudt jalç bolad jobuv. Əsəd ger avbuv. Gergm
bas jalç bolv. Bijn mal xəiyələd keer jovdg
biləv. Gergm vajna ykr sadg bilə. Xojurn until,
kevtl uga gişng kəldtg biləvdn. Olsn mənən
xot xovcnd kyrdg uga bilə. Hazahan neg sax
ykr uga jovlav. Onbdin əln gestə, xahrxa eemtə
jovdg biləvdn. Minъ oda nar yzyvdn. Mana xotnd

kolxoz byrdv. Kolxozd bi jumna tyrynd orlav. Xəvrhd vəsn kulakud viçə or giv. Tednə yg bi sonssn ugav. Nasnъ turşart tednd zargda jovz xosn yldsn bi tednə yg jungad sonsx biləv!

Kolxozd bi bas zogsl uga kədldg boluv. Mini emgn çanlı jumn. Bas kədldg bolv. Kəvym bas kədldg bolv. Mana kolxoz mal əsknə, tərə tərnə. Kolxozin edl-ahursn əsəd meməd jovna. Bi oda tuhlta 2 ykrəv, neg dahtav. Eck, ek, kəvyn horvuln kədlə jovz olz abuvdn. Oda gesmdn əlsxş. Eemmdn xahrxa biş. Sovetin josn mənk boltxa gigəd jərəhəd sunav.

Bidn tosxzənəvdn.

Sovetin hazr ik,
Kex kədlimş dala.
Şaxts, domns tosxzənəvdn,
Žavodmud, fabriks vərzənəvdn.

Kolxozmudin hazrt,
Kezənə dylə vəsn tegt
Kesg zun traktor
Kyrihəd kyrzənəd jovna!

İm səxn tosxlhan
Evrən bidn kədlimşçnr,
Evrən bidn ugatnr
Oktəbrin kycər avlavdn!

Udarnıg-kolxozıgudin xurg.

1933-ç zilin fevralı sard Mosku balhsnd udarnıg-kolxozıgudin xurg bolv.

Xurgt Sojuzin alýdasnb bolv çign delegatnr irv. Xurgt kolxozmudin edl-ahûs jahz batraxin boln xavrin tärənə tör kyndgdv.

Xurgt mana këtlvrç yr Stalin irz yg kelv. Kolxozmud jahz batraxig yr Stalin degd totrxasənər cəlhz kelz əgv.

Ik sən xurg boly. Xurg, tärənə urhlt ikdylx batlcata ygən ərn-nutgtan əgv.

To, dig uga kolxoz—ydn uga ger met.

Kulagin yldı.

Tavdgç brigad tərə cokzələ. Şunz gyzrz kədlzələ. Brigadin kyslnb—xojrdgç brigadin ulan tug avlhn. Ulan tug avx bolxla, ədrtən 150 centner cokx kerqtə.

Gentkn kədlmşin gyrgy bolzəx cagt neg bag (zveno) dərldənəs harv.

Manhdurtnb bodgta budə skirdləd ovalz vəsn bag bas dərldənəs harv.

Jun bolsinb medz ax kerqtə. Brigadir Sanz brigadan cuharaginb xurav. Tyryn avgtan kyn du harxs. Bəhə vətl medgdv.

Budə skirdldg vagt jovsn Bulg kelv:

— Kolxozin toç Barg orn-nutgt budə əgəd kerg uga gigəd Manzd keləd vəz. Manz manig xutxad jovb.— „Budə mand yıldş uga, cuharaginb avçkn gizənə. Xoşa vəsn kolxoz budəhən xovahad avçkiz. Tedn orn-nutgt neg çign omş əgsn uga. Bidn bas xovaz avij“, — gigəd Manz manig xutxv.

Barg ky xutxad jovsig sonsçkad kolxoznýgud alñ bolad wænæ. Barg oln yg keldg kyn biş. Onydind jumna tyrynd orn-nutgt budø orulz əgxmn gigəd keləd, kycəhəd wædg bilə.

Bargig tanýdg Bova kely:

— Bargin ek eckpý əvrte bajn kulag jovsn uls. Bargin vijný-çign ter edl-ahursn əslhnd nökđ bolz jovsn kyn. Eck ekiný tuhad jovulçkla.

Bargin alýp medgdv.

— Kynæ əmtəxni yg itkxmni biş, kesn kədl-mşærni itkxmni. Yrmyd! Kem bidn bolv çign man zagt wæx kolxozin boln orn-nutgin əşətnrig olz harhx josta,—giz brigadir Sanz kely.

Manhdurtný Bargig kolxozas harhv. Manzig şunz gyzrz kədlzəx brigadas harhv. Urdný batrak Jovsn tələdný Manzd gemiň təvz əgv.

Xojr xonad tavdgç brigad ədrətən 150 centnr cokdg bolv.

Klasin nolda biçə mart.

Klasin əşətn xamx tusv, bolv mel uga vad uga. Zərm kulakud, zəsngyd, gelngyd kolxozmudt, sovxozmudt, zavodmudt, fabrikst xavçkdad orz odsn wænæ. Urdný jamaran jovsan nuhad tedn orz odsmn. Ugata, batrag, kolxoznýg uls bolsn bolad orz oç.

Tedn mana kədlimst juharn bolv çign saltg bolna, xorltan kyrgnæ.

Tedn maşı ebñe. Tedn dalhsn malig yklə xarhulna. Tedn xarñhu kolxoznýg, kədlimşenrig xutxad kədlimşəsný zogsana, kədlimşiný muhar

kegylnə. Tedn evrən vījsń kolxozin, sovxozin, fabrik, zavodin jum xulxalna. Xarnhu koıxoznýg, kədilmşcnrig xutxad bas xulxalulna.

Tednə xulxa, xoritń medxd kecy. Kynd medyll uga nərər kegəd vənə. Tednə arh mekinń medz avx kergtə. Tednig kolxozmudas, sovxozmudas kəhəd harhx kergtə. Kolxoz, sovxozi tolhalulz itklət uls təvx kergtə.

Kolxozmudig cuharaginń bolşevičtsk key kergtə.

Maşin-traktorn stancs (MTS).

1927-ç zil Ukraynd negdgç maşin-traktori stanc togtv.

Tyryń tavın zilin sylər mana Sojuzd 2 $\frac{1}{2}$ minhn MTS bilə. Selənə edl-ahurs şinriylz jasxd maşin-traktorn stancs ik çinrtə jumn.

Maşin-traktorn stancst traktormud vənə, selənə edl-ahursnd kergtə maşin cuhar vənə. MTS-d agronomis, gyn-surhulxta uls cerqlnə. Evrənnə rajona kolxozmudla voca kegəd, tednə tərənə kədilmşinń cuharag kez əgnə. Maşin-traktorn stanc kolxoznýgudt hazr jahz xahlxig, tərə jahz urhaxig zaz əgnə.

Maşihər kədləd, sənər xələhəd vəxlə urhlt ik bolna, kolxoznýgydin olz ik bolna. Maşin-traktorn stancst politotdelmyd, vəsn rajonannı edl-ahursna kergt, politiçesk vəld zydkz orlcna. Tedn erdm surhulin, gyn-surhulin zavrar kədilmşig zydkz kycəlhz jovna.

Zərm MTS-d elektrostanc vənə. Şidr vəsn kolxozmud ter elektrostancın çılld kyrtnə.

Maşin-traktorn stanc bolhnd radio, telefon, poşt, sunhg vənə. Klub, stolovaja vənə.

MTS-myd kolxozmud batrix, urhlt ikdylxin, kolxoznygydin vəlh sərylxin kergt noldz jowna.

Sən urhlt avxin tələ.

En zil mana Sarpin nutg tərən sən urhltta bolv. Orn-nutgt əgx ərən talin nutgudas, krajin rajodudas cign ert əgvdn. Mana nutgin nern Sojuzin ulan doskd orv.

Kesg kyçr daşkan xarhv, bolv tyrz zogssn ugavdn,—tyrysig cuharaginъ dilyvdn.

Mana nutgin hazır tərənd ik sən jumin biş. Bidn hazran agronomin zavrar jasuvdn, xahlvdn. Xavrarnъ məstə kərsn namrin tərə yrən gigəd vəv. Ter məstə kərsig xamxlad, tərəhən yrəsn ugavdn. Kolxoz bolhnd cuharadnъ çıkdnъ, dig-təhər tərdg bolvdn.

Mu ekərn sən ek dolbz abvdn. Kolxozmud cuhar ekən cevrləd harcinъ medz avb. Çig tatuvr hazırlnъ cas vərz zogsavdn.

Hazır sərylx malin xajg-xomhlig əvlərnъ avç irəd asxuvdn. Mineralta jasvrig bas əvlərnъ bel kez avuvdn.

Maşin zer-zevən urdasnъ jasad, beldəd avç orkvdn. Kədlımsın malan əvlin dund saras avn bordvdn. Xavrin kədlımsıt tarhn carmud, mərd orv.

Igz beldsn uçrar mana tərənə urhlt jir sən bolv. Tegşləd tolxla gektaras 15 centnr unv. Urd cagt bolxla ikər urhsn vijp 4—5 centnrəs davz urhdg uga bilə.

Tərəhən ert xuraz avsn kolxozmud xoşa
vəsn kolxozmudt nəkd bolv. Evrən əmndən,
evrənnə kyc kəlsər vədg ulst bas nəkd bolv.

Neg çign omş yrəl uga tərəhən xuraz abuvdn.
Orn-nutgt əgx budəg şud tog derəsnə zəhəd
orulz əgyvdn.

„Im dala tərə xuraz avç çadx ugat,“—gigəd
kulagud, tednə uxax daxdgud keləd vədg bilə.
Tednə kelsər bolsn uga.

Kolxozmud kədlimşən ikər gyzrz şunz kev.
En žil mana kolxoznəgyd zəvər ik oruta bolv

Kolxozmudan batraxmn.

Mana selənə edl-ahursig kolxoz bolad əsk
lhñ ungarnı xəvrəv. Kolxozmud kulagudin
əlməg uga kev. Ugata, serednək ulsin ik zuň
kolxozd orv. Kolxozmud həzrin səninə boln
selənə edl-ahursna maşı avb. Revolyc bolxas
urd gesnə əlsz, eemnə xahrxa, kulagudt şimylz
jovsn ugatnr oda serednək bolcav. Ugata,
serednək ulsig kolxozmud ugarlhənas getlx xalh-
dnə ofulv. Oda mana kysl — kolxoznəgudig
cuharaginə gesnə əlş uga, eemnə xahrş uga,
juň çign kycc boldg, tyry uga edl-ahurstə bolhx,
kolxozmudig boľşevitsk kexin kysl. En kysl
kycəx arh mand vənə. Evrənnə hart vəx maşis
traktormudig sənər edlz çadxşivdn. Hazran sənər
edldg, hazr edllhnə surhalyla nicətəhər axuldg
bolxmn. Tiklə kymsn xojr-horvn xolvan elvg
bolx. Kymsn tim elvg bolxla kolxoznəgud tyry
uga, elvg vəlhətə bolx.

Xadıhn.

En zil əvsn nigtər, əndrər urhv.

Salvru xalçxa hazırl uga sənər urhv.

Əvs xadx cag bolv.

Əvsig cagtnı xadx josta. Cagtnı, oratl uga, xedad ovalsn əvsn şimtə bolna. Əvsig caglanı es xadxla şimtə bolxş.

Əmtən şugad xadıhdan harv.

Maşin-əvsnə stancla (MSS) voca kesn kolxoz-mud əvsən xedad harv. Maşin-əvsnə stancla voca es kesn, əmndən vədguls evrən vijsnı əvsən xadv.

Mana kolxoz 5 maşı avç xadv. Xedad uñha-had jovsn əvsig daxn mazurdad kopnalad jovna. Edníg daxn brigad 17 tergər zəhəd skirdləd jovna.

Mana kolxoz əvsnə kədləşən 15 xongın dund çiləxər şiidlə. Tegəd brigadnr xoornadan dərlədəd gyzrz kədlv. Bolzgasn xojr xong əmn kədləşən çiləv.

Evrənnı kədləşən çiləhəd mana kolxozin neg brigad əmndən, evrənnı kyç kəlsər taddan vədgulst nəkd bolv.

Kolxoz tigəd onədin nəkd bolna.

Mərc Manzin tuz.

Kolxozin cugırhan bolzələ. Evrənnı kədləşənnı tusk tər kyndzəsmn.

Mərd xələdg Manz bosad yg kelv.

— Mana kədməst kergtə maşin mand vənə. Bolv mərd uga bidn vəz çadş ugavdn. Əvs xadx bolv çign, hazırl xahlad, tərə tərx, axulx

bolv çign mərn mand kergtə. Tiklə mərdən sənər xələx kergtə. Mini hart 24 mərn vənə. Neg ik konyşpə vənə. Mərn bolhn zogsdg hazırta. Mərn bolhnd, tal-taldnə zəvlçksn, surcuca vənə.

Mərdən vi çidlətə çidl ugaharnı diglə orkuv. Çidlətə mərndət gyzrməg kədlimş əgnəv. Çidl tatu mərndtnə gign kədlimş əgnəv.

Xotinə kircəhər, gigər əgnəv. Zovsn mərnd amrlınp us əksyv.

Mini mərd onədin cadxlıq jovna, kədlimştən murxs.

Mərdən sənər xələdg tələdnə Manzig şanın

Olna jumna tələ.

Kolxoz tərx tərənənnəp ek xuraz avb. Tygən ambarmudt dyrəd onəslz orkv. Dorz əvgn xarulç bolad xələhəd vəv.

Kulakud en ekig xulxalxar sedv. Zug kyn xələvrətə ek xulxalz bolş uga. Kulagud getəd vənə. Dorz əvgn sədənə təryn untxş. Ambarmudan ergəd jovad vənə.

Oda jahdmə gizəhəd, kulakud Dorzin ger xaşa şataxar şiidv.

Evrənnə ger şata bətl, olna tərənə ek xələhəd zogsad en vəx uga giz kulakud sancxav.

Kulakud şiidsn kevtən Dorzin ger şatav. Xarñhu sə. Təryn tagçg.

Gentki əmtən şugv, hal vədrad yzgdv.

Dorz gerən şatxəxig medv. Dorzin ger nadk ger mydəsn viçk onc vəsimn. Əmtən şugad tymryr gyv.

— Dorz gertn şatzənə! Şulun gytn!— gigəd
gyz jovsn uls Dorzd kelv.

Dorz ormasn kəndrsn uga. Şatad vəsn ge-
rən yzəd vənə.

— „Jir kykdm mend harxny bolx. Olna tər
kycəhə vəz evrəppn kuxnbg xarsad gyz bolş
uga,”—gigəd Dorz kəndrsn uga. Dorzin ger,
xaşa jumn yndl yndl uga şatz odv. Kolxozin tərənə
ekn mend yldv.

Dorzd şatsn jumnannu ynip əgv. Enyndn
ənlt kehəd Dorzig kurortd ilgəv.

Oktəvr.

1917-ç zilin oktəvr sard kədlmşcnr boln
kyç-kəlçərn vədg krestyan uls, komuna partin
hardlhtahar, bayaçudin əmnəs bosv. Tedn pome-
şik boln kapitalistnrin jos xolvv.

Kapitalistnrin hart vəsn fabrik, zavodmudig
bulaz avb. Pomeşikydin ezləsn hazırlıb bulaz
avb.

En bulaz avsn hazırl, fabrik zavodmudin ezn
kyç-kəlsərn vədg uls bolv,

Orn-nutgig Sovet zaldg bolv.

Oktəvrsk revolyc bayaçudin josig uga kev.

Oktəvrsk revolyc tolhalz kesn bolşevikydin
kətlvərçn Vladiimir İlyiç Lenin bilə.

Lenin.

En nerig delkən kədlmşcnr boln kyç-kəlsərn
vədg uls cuhar mednə. Jamaran keln əmtnd bolv
çign en nern kelgdnə, en həln sonsgdna. En nern

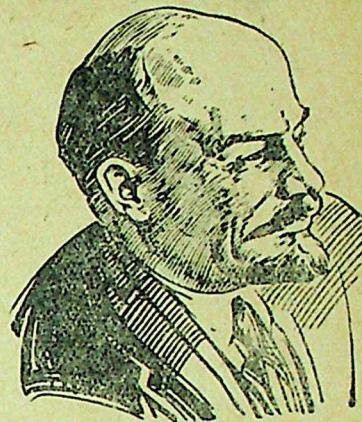
kyç-kølsərn bədg kesg oln saj ulsig socializmin
tələ noldx noldanur kətləd jovna.

En noldand Lenin na-
san kevtň əgsmn.

Mana orn-nutgt Lenin
kədlimşç klasin dəç partı,
bolşevik-komunistrin partı
byrdəv.

Leninə hardvrar ors nut-
gin kədlimşçnr boln kyç-
kølsərn bədg krestyjan uls
pomeşikçikud boln bajaçu-
dig dilv—xana jocig uga
kez xajv.

Leninə surhmzig sən gidgər avsn Stalinə har-
dvıta VKP(В), Leninə tugig ik deer vərəd, Leninə
zavrig kycəz jovna.

V. I. Lenin.

1. Leninə surhmz.

(kədlimşçin tuz).

Tynəs naran kesg bozlənə. Tikd vi Pitr val-
sna neg fabrikd kəldtg biləv.

Neg dəkz mini neg yr irəd nəmə kədlimş-
çınrin cuglrhand daxulv. Daxad haruv.

Manig irxlə neg huçn kyn cuglrsn bəz.
Kesgnə nand tanьgdxş. Maştg nurhta zalu
kelzəz:

— Tana gesn əlsəd vənə, tana kesn kəd-
lmışın nilçər tana ezyd bajzad vənə. Xaag baya-
çudtahinň xamdnň uga bolhz ərlhx kerqtə. Orn
nutgin josig evrənnň hart avx kerqtə. Zug xorn-
dan ni uga bosxla jumn kycximn biş.

Kədlimşçnr ni bolx kerqtə. Bat, çanlı kədlimşç partı byrdəxmən!

Ter partı hardxla, tegəd bıdn dilxvdn.

Kədlimşçnr tagçg sonsad suna. Mand josn cik xaalh zazəxig medcxəv.

Ter kyn Lenin vəz, cuglrhana xəən medyv.

2. Dillhn.

Gynə xəən vi kədlimşçnrin kruzokd oddg boluv. Tend vi Leninə nomla tanıldad partıd oruv.

Kədlimşçnr Lenind jir durta bilə. Lenin mana əmtin sən ing boln nəkd bilə. Kapitalistnr Lenind jir dурго boldg bilə.

Xana cagt Lenin kesg dəkz tyrmıd sula. Sivir tal çign kesg tugdla. Xana cagt orn-nutgtan vəz revolycion kədlimş kez çadş uga bolad, hazadin ordud tal zulla. Tendəsn çign kədlimşçnrin nolda hardad vəv.

1914-ç zil ik dən ekly. Kesg əmtin ter dənd ykv, şabtv. Hazadin ordudt vəsn vijny: „Dəhən xajtn. Dən hancxn bayaçudt tusta, kerqtə. Zerzevən bayaçudin vijsinn əmnəs zəryltn.“—gigəd Vladimir İlyiç kədlimşçnrt zavran əgəd vədg bilə.

1917-ç zil irv, Kədlimşçnr boln krestyan uls carannı tesz jadad vəv. Saldsmudla negdz bosad xana josig xamx cokv.

Tyryləd josn bayaçudin hart orv. Darını haza din ornas Lenin irv. Leninə boln bolşevigudin partin hardvrta kədlimşçnr bayaçudig kəhəd ərlhv. Orn-nutgin josn kədlimşçnrin hart orv. Sovetmyd togtv. Sovetin orn-nugin tolha bolz Lenin suv.

• 3. Lenin ugahar.

Kyç-kəlsərn vədg ulsig xana, bajaçudin dazrlıhnas suldxxin tələ Vladimir İljiç huçn zilin turşart noldv.

Partig boln delkəd ekn bolz togtsn Sovetin orn-nutg hardad, amrl uga kədlə joyz Lenin gemtv.

Sən gisn emçnr edgəz çadsn uga. Kədlimşç klasin enkr kətlvrçin əminə mend yldəz avç bolsn uga.

1924 zilin tula sarin 21-d Lenin əngrv. Leninig orşasn ədr, ik haşudlhın hundlhna temdg giz, orn-nutg bykldən 5 minutin turşart əlb çign yyldvrən zogsaz hundl tərv.

Təmr xalhin maşın, avtomibıl, fabrik zavod mudin maşın—cuhar zogsv. Tavn minutin turşart fabrik zavod mudin gudok haşutahar xəkrəd vəv. Tugmud deer igz biçətə bilə:

**Lenin əngrv, bolv Leninə kergün
kədlimşni əmd.**

Tavn minut.

(Amerikd).

Dig horvn çasla bankır Xeg avtomobildə suhad harv. Baçm ik kerqtə joyz.

Gentkn neg minut uga dörvn çasla şofer maşihən zogsahad halinə untraçkv. Maxlahan avad tagçg suv.

Jun bolv? Maşın xamxrvu?—giz Xeg surv.

Şofer tagçg kəndrl uga suna. Xərydnə
neg çign yg kelsn uga, nam xəry xələsn çign
uga.

— Dylərz odvçı? Dig dərvn ças bolçkiz—
oratz jovnav—gigəd urlad Xeg xəkrv.

Tiklənən şofer xəry xələhəd kelv:

— Oda 1924-ç zilin tula sərin 27 ədr, dig
dərvn çasla Leninig orşazənə. Tavn minutin tur-
şart kəndrz bolş uga.

Xegin uxanı harad odv, zug arh uga bolad
vəv.

— Mañhdurin vijdnə harç ərl!—gigəd vax-
lurnə bogdad Xeg xəkrv.

Şofer du harsn uga. Tagçg kəndrl uga suna.
Salıknə ysnə kəndrəd vənə.

— Mıñhn dolar əgnəv, jovul,—giv Xeg.

Şofer kəndrsn uga. Kədlmşç kyg məngər
xuldz avç bolş ugag Xeg medv. Dig dərvn ças
tavn minut bolxla, şofer maxlahan yimsəd maş-
hən jovulv.

Iosif Visarionoviç Stalin.

Yr Stalinig ken es tanıdv? Stalinig orn-
nutg kevtən tanına. Stalinig delkə cuhar tanına.
Stalin 1879 zil harla. Eknə kədlmşç bilə. Kədl-
mşçnrig suldxxin tələ 18 nastahasn avn Stalin
nolda. Xana josn Stalinig ik əmşgtə revolusioner
giz çıkdın medz toldg bilə.

— Bərz avad tyrmə sulhtn! — gigəd xana
inrlmyd tasrxa ugahar zakdg bilə.

— Bərəd avlavdn, zug.... zug orhz odv,—
gigəd əmnəsnə polic sonsxdg.

— Xəhəd olz avad Sivryr tutn!

Sivrt ilgənə. Stalin tendəsnə orhad harna.
Tyrm, tuvras kesg dəkz Stalin orhsimn. Dola
dəkz nerən soləsmn. Əv-
kinnə nern Zugaşvili bilə.
Polic viçə medtxə gigəd ne-
rən soləd jovidg bilə. Syl
nerən Stalin.

Xana elçnrin hartas jama-
ran ik zovln, tyrlh yzv çign
Stalin kex revolycion kədlim-
şən žogsluga kehəd jovidgbilə.

Komuna partı Stalind
onъdin ik yyl dalhdg bilə.

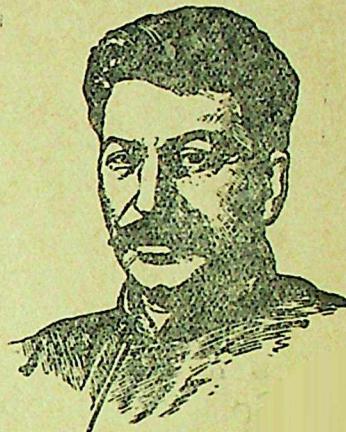
Stalin — partin kətlvrç.

SSSR-n kyç-kəlsərn vədg ulsin kətlvrç.

Nəkd Stalin orn-nutgtan əmtin sən udarnıq.

Stalinə nerig delkən alıdnə bolv çign
mednə.

Stalin—delkən proletarin kətlvrç.

I. Stalin.

SSSR—delkən kyç-kəlsərn vədg əmtnə ax-dy bolğ ni.

Sovetin Sojuz ik boln kyçtə. lir ik ərgn
jumn. Mana Sojuzd 200 şaxu keln əmtn vənə.

Xana josn keln əmts xornd xutxvr xajad,
xorndnə əşərkyləd vədg bilə. Pomeşçikyd boln
vajaçud kyç-kəlsərn vədg ulsig dazrad, şiməd
vədg bilə. Keln əmtsig neg negnırn tykrdg

bilə. Tygərn evrən vijən tednə uras xalçlxar seddg bilə.

Xana josn jevrej, ermələ ulsig alulad vədg bilə.

Bah keln emtsin həzrinə bulahad avad vədg bilə.

Xana josn bah keln əmtst surhulə zərc harhəz əgdg uga bilə. Kyç-kəlsərn vədg ulsig surhulə uga xarnıhi vəlxin arh xəhəd vədg bilə.

Bah keln əmtst surhulə harhxlarn ter surhulədan ors kelər surhdg bilə.

Zərm bah keln əmtst nam biçg meddg neg cign kyn uga boldg bilə.

SSSR-t vəx keln əmts xorndan əşərkx uçr uga. SSSR-t dazrgdzəx keln əmtn uga. Keln əmtn cuhar ədl zəv-josta.

Partı boln sovetin josn erdm-surhulə tatu, ard yldsn keln əmtsın səhinə xəhəd vənə. Edl-ahursnə ikdxd, sərxd nəkd bolna. Erdm-surhulə togtaz əgnə. Biçg meddg ulsin tonb oln bolv. Bah keln əmtsın respublikst, oblastst, zavod, fabrik, şkol, vołnic tosxad vənə.

Keln-əmtn bolhna kyç-kəlsərn vədg uls cozializm tosxlhna kergt şunz orlcz jovna.

SSSR—kyç-kəlsərn vədg ulsin cuhargannı rəssn nutg.

Xarul.

Bidn şin vəlh tosxənəvdn. Evrən vijən kergətə maşı kedg arhta boluvdn. Bidn selənə edl-ahursan sərylz vənəvdn.

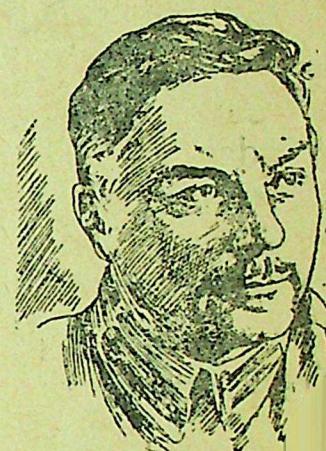
Bidn ynn sedklərn dən uga vəx sanatavdn.
Kynə hazr dəlz bulaz, avxar vəxşivdn.

Talin orn-nutgudin bajaçud mana jovud, kyc-
ltə kədlimsig yzzənə. Mana jovud kycəlt tednd
tasgdxş — xorinъ buslhad vənə. Tedn evrən
bijstdnъ revolyc bolx gigəd ənə. Ter uçrar manig
dəlxər beln bolad vənə.

Zug bidn sənər agsgsn
zertə-zevtə kycətə Ulan cerg-
təvdn.

Talin orn-nutgudin baja-
çudin zavrar kitdin inrlmydin
cerg 1929-ç zil mana hazrur
dərvv. Mana Ulan Cerg kesgt
marts ugahar tednig cokad
xəry kəv. Tynə xəən ilər dəvr-
dgnъ urv.

Oda mana cerg tyndən
orxnp sənər bijən agsv. Ma-
na Ulan Cerg SSSR-n xojrdgç tavn zilə zura-
sən bat xarul bolzənə.

K. E. Voroshilov

„Negkn çign işkm kynə hazr mand
kerg uga, bolv evrənnə hazrinnə negkn
vərminən çign kynd əgş ugavdn“.

STALIN.

Xarhdlhn.

Dig əryn 10 çasla kolxoznıgudin 1-gç xur-
gin delegatnr Ulan Cerglə xarhv.

Ərgn, col hazr. Dala tanks, nisdg maşis, tovs vənə.

Kolxoznъgud bag-bagar jovad xələhəd jovna. Bag bolhna əmn komandırmıyd jovna, cəlhəz əgəd jovna.

— En mana—tovs. Im tovs urd mand uga bilə. Uyg mand tavn zilə zura əgv. Edn cuhar cəhər, boldar mana zavodmudt cudxgdsın.

En—oln zysn tanks. En—dənə nisdg maşis. En maşisər tərənə ek cacz bolxmn, carca alz taraz bolxmn, hazr uslz bolxmn. Dənə cagt əşətnır deer bomb çign xajz bolxmn.

En—əvr ik syks, burhus, kərəs. Burm kexd kergtə. Agçmin zuur jamaran ik bədyn xozulin vijnъ tərz bolxmn.

— Mana kolxozd im kərə vəxn jahna,— gigəd kolxoznъg inəv.

— Ta çign im kərətə bolxt. Cuhar evrə jumn. Evrən kedvdn,—giv komandir.

Xələvr təgsv. Xot bolv. Bajrin nər bolv. Mañhdur delegatnır xərzənə.

Bajaçudin orn-nutgud.

Mana SSSR-t kədilmsçnr boln kyç-kəlsərn bədg uls jovudtahar socializm tosxzənə.

Bajaçudin ərn-nutgt kyç-kəlsərn bədg uls tigz oda deerən çadad uga.

Bajaçudin orn-nutgudin edl ahursn ikər murad dor orz odv.

Tənd tabrik zavodmud xaagdad vənə.

Tərdg hazr ulm bahrad jovna. Kədilmiş uga
uls dala. Tend kesg saj krestjan uls hulb hudg
bolv. Bajaçud kədilmişçnrin kədilmişin ədrin
utdulad jovna. Kəlsnə mənginə xasad vənə.
Medətə kədilmişçnrig harhad ormdnъ viçkn kykd
təvnə.

Kədilmişçnr boln kyç-kəlsərn vədg krestjan
uls bayaçudin əmnəs bosad, demonstrac kegəd
noldna.

Evrənnъ komuna partin hardvrtahar bayaçu-
dinnъ jos xolylxar tedn beln bolzənə.

Delkən revolyc dilx.

Çolun.

Germana Berlin balhsna neg ik ulynd neg
ik magazin vənə.

Dəçn tav kyrsn çigə nasta zalu magazinə
terz tus irəd zogsv. Hartan neg ik çoluta. Zalu
çoluharn terz təvləd şivb. Terzin şil xamxrad
tarad odv.

Zalu polic gyz irxiň kyləhəd zogsv.

Polic irəd uçastg tal tyg kətləd kyrgv. Uçastgt
irəd zalu kelv:

— Terz jungad xamxlıç gint? Bi kədilmiş
uga kymb. Dolan saras naran kədilmiş olz avad
ugav. Bədg patır uga. Ulynd xonad jovnav.

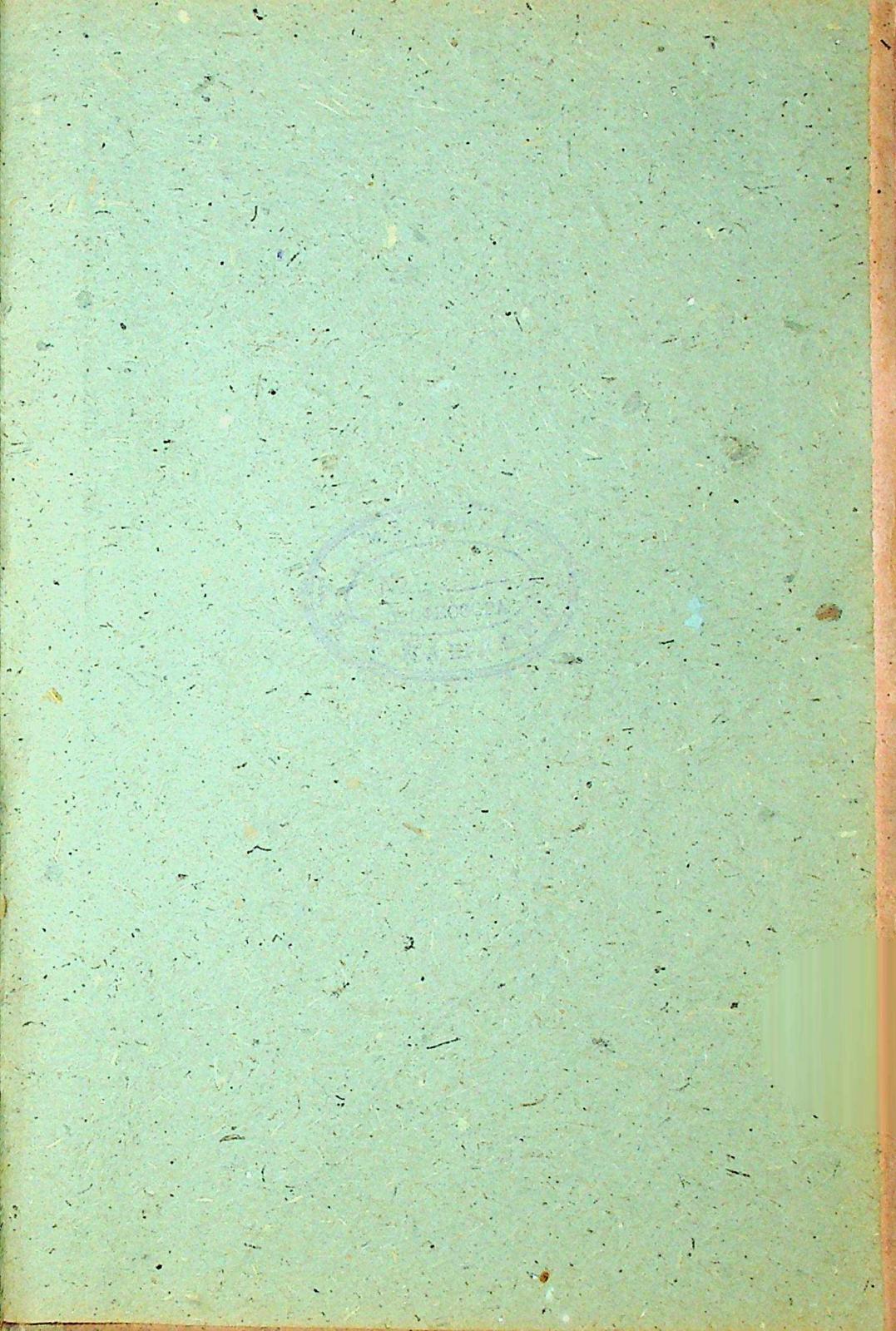
Bi gəmtəv. Keer xona jovz muruv. Tegəd
jadxdan cəkn xongt tyrməd suhad amrxar terzin
şil xamxluv.

„En mini tyypç otrođ,
en mini udarn brigad;
en mini kodlmsçin
josn, en mini evrasjn
hazr” - giz delkun kod-
lmsç klas manig xols-
zshsd kelz gadxar
bidn omorj joyx ker-
dtvdrn.

J. Stalin.

Учебник 30 д. Надрыв 25 д.

КОСИЕВ Х. К.

БУКВАРЬ
ДЛЯ ШКОЛ ГРАМОТЫ

На калмыцком языке